

Cvrsvs Philosophicvs

Arriaga, Rodrigo de

Antverpiæ, 1632

Sect. IX. De mutuâ prædicatione & multiplicatione Terminorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95614](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95614)

mo fortis non disputat, ergo non omnis homo disputat; non autem est contrarium à termino non restricto ad restrictum, vt, non omnis homo pugnat, ergo homo fortis non pugnat. hac enim consequentia mala est, vt ex se patet; potest enim homo fortis pugnare non pugnantibus aliis.

Altera termini proprietates est diminutio, id est, additio alicuius dictionis, quā terminus ex se absolute suppositus, supponatur secundum quid, vt, *Aethiops est albus secundum dentes*. Alienatio item est proprietates termini, estque à propria ad improprium significationem translatio, vt, *leo lapis deus, homo pictus*. Nam homo & leo de se significant verum hominem, & verum leonem; per illos autem terminos limitantur ad significandum hominem improprie, & secundum quid. Aduerte, in terminis alienatis non valere consequentiam ab vno ad aliud, v. g. *est leo marmoreus, ergo est leo*, quia leo absolute dictus, supponitur pro leone vero & reali. Item neque est contrarium, *est leo, ergo leo marmoreus*. Ratio est, quia isti duo termini inter se sunt omnino disparati.

Appellatio est applicatio formalis significati vnus termini ad significatum alterius, vt, *homo est sapiens, & sapiens applicat suum formale significatum termino homo*, quem denominat sapientem. Hac appellatio idem est ac prædicatio, quia omne prædicatum denominat suum subiectum: estque duplex, alia formalis, quando vnus terminus denominat formale significatum alterius, & formaliter, vt, *homo est iustus; materialis alia, quando terminus denominat significatum materiale alterius, vt, Musicus est Philosophus*, quā propositione solum denotatur, subiectum materiale Musicæ esse etiam Philosophiæ. Aduerte hic, ex coniunctione duorum Adiectiuorum, vel etiam ex vno solo oriri, non raro æquiuocationem circa sensum propositionis (de quā nonnulli Summulistæ sine fine disputant;) verbi gratiā, *hic est magnus studiosus*: potest enim Adiectiuum magnus coniungi prædicato ipsi, & tunc facit ipsum sensum directum, esse cum magnum in studiis. vel potest disparatè cum prædicato connecti, & cadere supra subiectum, quasi diceret, *hic magnus est studiosus*, quæ explicatio etsi vt cumque possit sustineri, est tamen violenta, & contra Grammaticæ regulas. quando enim Substantiuo adheret Adiectiuum, ab illo afficitur, facitque vnum sensum: vt si dicam, *Petrus est bonus Philosophus*, nullus intelliget, *Petrus est in se bonus*; & item, *est Philosophus*, licet parum de Philosophicis sciat. Sed hæc propositiones ioci causā afferuntur, nec requirunt tantam regularum multitudinem, vt dignoscantur, prout nonnulli tradunt; ex tono enim, quo proferuntur, & ex circumstantiis facillimè dignoscuntur.

SECTIO IX.

De mutua prædicatione & multiplicatione Terminorum.

Res hæc, etsi ad quæstionem de solo ferè modo loquendi pertineat, est tamen ad multas materias tam Philosophicas quàm Theologicas valdè necessaria. Ideo hic eam volui exactè semel explicare, quia video in hoc multis sæpè minus consequenter discurrentes.

Duo ergo sunt genera Terminorum, aliud eorum, qui res in abstracto significant, vt, *albedo, ingredo, Dentes, personalitas*. In his nulla est difficultas: tunc enim inuicem possunt prædicari, quando realiter significatum vnus, est idem cum significato alterius; tunc verò non, quando realiter distinguuntur. Qui autem distinguuntur, qui non, non potest hic decidi; pertinet enim ad scientiam illam, cuius sunt termini de quibus disputatur. Similiter tunc hi termini multiplicantur, quando res significatæ multiplicantur. Cum autem tunc res significatæ vnica sit, nulla est difficultas in dignoscendo, quando terminus possit multiplicari, quando non, quando identificari, quando verò distinguui. Aliud genus terminorum est, qui rem in concreto seu connotatiue significant, id est, qui duo significant, vnum per modum subiecti, aliud per modum formæ, vt, *homo, album, iustus, &c.* Et in his est magna difficultas, quid significant primario, subiectum, an formam; & quid requiratur ad hoc, vt hi multiplicentur. Nonnulli censent, nomina Numeralia coniuncta Substantiis concretis, (nam de abstractis, vt dixi, nulla est difficultas) multiplicare formale & materiale: exempli gratiā, hoc nomen *Deus*, cui ideo non potest apponi numerus ternarius, ita vt dicantur tres dii, etiam si sint tres personæ, quia non sunt tres naturæ diuine. Ceterum, hi Auctores falluntur euidenter: hoc enim nomen *persona* est concretum Substantiuum, & tamen nomen Numeralis illi adiunctum, non multiplicat formale & materiale illius significatum; aliàs, dum dicuntur tres diuina personæ, etiam multiplicaretur diuinitas, quæ est materiale illius significati; quod esset hæreticum. Item, non possent dici tria alba substantiue, si in tribus subiectis vnica tantum esset albedo: quod esse falsum, ex dicendis constabit. Rem hanc sic facile intelliges, Primo, si supponas, significari in recto, idem esse, ac in Nominatiuo; in obliquo verò, idem esse ac in alio casu. Secundo ego addo, quid in Nominatiuo, vel in alio casu significetur, debere ex propositionibus aliis clarioribus æquipollentibus dignosci: & ex affirmationibus vnus de aliis, quæ ab omnibus, vt veræ admittuntur. Verbi gratiā, hæc est verba, *Petrus est albus*. Inde infero manifestè, nomen *albus* in recto solum dicere subiectum: nam si etiam diceret albedinem, esset idem *albus*, quod subiectum & albedo: non potest autem dici, *Petrus est subiectum & albedo*, quia Petrus nec partialiter est albedo; ergo *albus* solum dicit subiectum in recto, albedinem in obliquo, tamquam si dicerem, *albus est subiectum, vel, habens albedinem*, quod bene dicitur de Petro, estque propositio æquiuocalis illi, *Petrus est albus*. Idem est, quando dico, *album est dulce*: *dulcedo* enim & *albedo* non possunt vilo modo in recto inuicem prædicari, *albedo est dulcedo*, aut è contrario: bene autem dicitur, *subiectum albedinis, est subiectum dulcedinis*. Inde euidenter infero, vocem *album* sic explicari, est subiectum albedinis.

Hac regulā euidenti suppositā circa affirmationem vnus concreti de alio, aut abstracti de concreto, Dico, tunc eam esse veram, quando rectum vtriusque est idem realiter, siue alia, quæ in obliquo significantur, sint idem inter se, siue distincta, siue opposita. Ideo non potest dici, *ho-*

mo est *iustitia*, quia *iustitia* significat in recto ipsam iustitiam accidentalem, quæ non est idem cum homine, quem vox *homo* significat in recto; neque item potest dici, *iustus est iustitia*, propter
 64 eandem rationem: potest autem dici, *homo est iustus*, & *iustus est sapiens*, etiam si iustitia nec cum sapientiâ, nec cum homine identificetur; quia in his propositionibus non significantur in recto illæ formæ, sed subiectum illarum: est autem idem subiectum iustitiæ quod sapientiæ, etiam si hæc inter se non sunt idem. Hæc circa affirmationem eorum terminorum inter se, clarissima & certissima sunt. Circa multiplicationem concretorum hinc etiam evidenter colligitur resolutio. Sicut enim, ut dicatur *iustus* de Petro, attenditur, an rectum utriusque sit idem; ita ut de concreto prædicetur numerus duo, tria, quatuor, solum est attendendum, an id quod dicitur in recto, sint duo, tria, an unum tantum; & tunc noscitur multiplicatio. Si enim quod dicitur in recto, multiplicatur, absolute nomen multiplicatur: si verò rectum non multiplicatur, nec etiam nomen. Ratio huius, explicatis terminis, est evidentissima; primò, quia si *album* est idem quod *habens albedinem*, ergo tria alba erunt tria habentia albedinem: sed si qui habent, sunt tres, etiam si res habita sit una, sunt tres habentes, seu tria habentia albedinem, ut per se est evidens: è contrario autem, etiam si *albedo* sit multiplex, si tamen qui eam habet, unus est, præcisè erit unum habens albedinem; ergo unum album: ergo multiplicatio horum nominum solum pendet à multiplicatione eius quod in recto significant.

65 Sic licet Philippus Hispaniarum Rex habeat potestatem diversam in plura Regna, non tamen potest dici esse tres Reges: at verò è contrario si respectu eiusdem Regni tres persone haberent eandem Regiam iurisdictionem, possent dici tres Reges. Hinc etiam constat, quomodo in divinis loquendum. Cum enim vox *Deus* significet in recto naturam divinam, in obliquo verò personalitates (sonat enim, *natura divina in supposito*) etiam si supposita sint tria, quia tamen natura est una, non possunt dici tres dii; sicut nec possunt dici tres naturæ divinas in supposito, sed una in tribus suppositis: è contrario verò, quia persona dicitur in divinis in recto suppositum, in obliquo verò naturam (sonat enim, *suppositum in naturâ*) licet natura sit una, quia suppositum est triplex, ideo possunt dici tres persone, id est, tria supposita in una naturâ, seu tres relationes & personalitates in una naturâ.

66 Quod si roges, unde sciam, quæ nomina in recto significant subiectum, in obliquo formam; Respondeo primò, omnia concreta accidentaria significare in recto subiectum, & in obliquo formam, siue adiectivè, siue substantivè sumantur. In quo aliqui minus consequenter loquuntur: nam sicut dicitur, *album est dulce*, ita substantivè dicitur, *album est dulce*. quod est argumentum supra factum ad probandum solum subiectum dici in recto. Unde eodem modo de multiplicatione, ac mutuâ prædicatione Substantivorum ac Adiectivorum discurrendum est; quod ab istis negatur.

Secundò respondeo, nomina concreta substantiva ex naturâ & suppositivitate, dicere in recto naturam, in obliquo verò personalitatem vel sub-

sistentiam (loquor in suppositis purè creatis.) Ratio est manifesta ex æquipollentibus: quia benè dicitur, *homo constat animâ & corpore*; at non benè dicitur, *substantia humana constat animâ & corpore*: neque item benè dicitur, *natura & substantia humana constant animâ & corpore*; ergo *homo*, de quo etiam idipsum affirmatur, solum significat in recto naturam humanam. Idem est de equo, &c. Similiter benè dicitur, *homo discurret*; at non benè, *substantia discurret*, vel *natura & substantia discurrent*; sed *natura humana habens substantiam* discurret: ergo *homo* solum significat in recto naturam humanam, in obliquo verò personalitatem.

Obiicies: Dicitur benè, *homo constat substantiâ*, at non benè dicitur, *natura constat substantiâ*, ergo in eâ voce *homo* non significatur in recto sola natura. Hoc argumentum patitur etiam instantiam in concreto accidentali: benè enim dicitur, *album constat albedine*: at subiectum non constat albedine; ergo album non dicit in recto solum subiectum. Respondeo ergo, quod *homo* ita significare naturam, ut simul significet in obliquo substantiâ. Unde benè dicitur, *homo constat substantiâ*, quia non constat solum significat componitur: homo autem componitur substantiâ, etiam si eam dicat in obliquo; & similiter subiectum substantiæ, seu natura habens substantiam, procul dubio dicit substantiam, etiam si eam solum dicat in obliquo; & *album* dicit albedinem, & dulcedo dulcedinem: ergo ex eâ propositione non inferitur, substantiam dici in recto.

Dixi supra, in suppositis purè creatis: nam in Christo Domino aliter videtur discurrendum, aliquando scilicet in illo vocem *homo*, seu *hic homo*, significare in recto solam naturam, aliquando solum suppositum divinum. Quod evidenter ostendo ex diversis propositionibus, quæ à Fide docentur, verbi gratiâ, *hic homo mortuus est*: tunc enim non significatur in recto suppositum divinum, quia non potest verè dici, *suppositum divinum mortuum est*, nisi summum per communicationem idiomatum, (de quâ iam non agimus:) propriè autem dicitur, *hic homo comedit*, non dicitur, *suppositum comedit*; ergo tunc vox *homo* significat in recto solam naturam humanam. Idem est in his propositionibus, *hic homo constat animâ & corpore*, quod de supposito non potest dici. Alia verò sunt propositiones, in quibus è contrario in recto solum significatur suppositum, ut quando dico, *hic homo est Deus*, non potest in recto significari humana natura, quia de eâ nullo modo verum est dicere, neque partialiter, *est Deus*, ergo ea neque partialiter tunc significatur in recto. Item, quando dico, *Christus est ab æterno*: nam de naturâ humanâ non potest vlllo modo dici, *est ab æterno*, ut per se est notum; ergo in aliquibus propositionibus natura dicitur in recto, in aliquibus solum suppositum. Ratio potest esse, quia natura Christi non sustentatur ab alio subiecto, sicut nec ipsum suppositum: unde utrumque est aptum, ut per se & in recto significetur; at in supposito purè naturali: quia natura sola per se stat, personalitas, verò vel substantia semper adiacet: ideo quodcumque nomine concreto utrumque significatur, semper ponitur in recto sola natura, in obliquo verò substantia. Quod etiam verum est in hoc nomine *suppositum*, vel *persona*: dicitur enim

enim benè, *homo est persona humana*, non autem benè dicitur, *homo est personalitas*, aut *natura humana est personalitas*: ergo *homo* & *persona* idem significant in recto in creatis. In Deo autem non ita, ut paulò antè dixi. Differentiam etiam possumus assignare eandem, quam paulò antè; quòd in diuinis tam subsistentia est substantia per se, quam ipsa natura, ideoque quælibet potest diuersis nominibus significari in recto: at in humanis semper subsistentia est modus receptus in naturà, ideoque semper in omnibus concretis naturalibus significatur natura in recto, & subsistentia in obliquo.

70 Ex his colligo, vocem *homo* vel *persona* in creatis multiplicandam, si eadem subsistentia creata poneretur in tribus naturis (per possibile vel impossibile) & tunc dicendas multas personas, quia essent multæ naturæ habentes personalitatem; hoc autem significat vox *persona*. Quòd si è contrario in unicà naturà Deus poneret tres subsistentias, non esset nisi vnicum suppositum, seu vnicà persona, sicut vnicum subiectum cum multis albedinibus præcisè est vnicum album; at in diuinis, si Verbum assumeret tres naturas, solum esset vnicà persona; si verò Pater & Filius & Spiritus sanctus eandem assumerent naturam humanam, essent tres personæ, imò & tres homines, quia (ut paulò antè dixi) vox *homo* significat frequenter in recto solum suppositum.

Aduerte primò, non esse idem, *significari de formali*, & *significari in recto*: quia *album* significat de formali albedinem, & eam significat in obliquo; significari enim de formali, est esse for-

malis significatam à qua vox deriuatur, ut *album* ab *albedine*, *dulce* à *dulcedine*, &c. In recto verò, est significari in Nominatiuo casu, ut dixi: ad prædicationes verò & multiplicationes non sunt consideranda quæ de formali dicuntur, sed quæ in recto, propter hucufque dicta, quod à paucis benè distinguitur.

Aduerte secundò, aliqua etiam nomina abstracta habere significatum in recto & in obliquo, ea scilicet, quæ significant naturam compositam, ut *humanitas*, & *natura humana*; in quibus quia dantur partes quæ sunt æqualiter subiectum vnionis, & datur vnio quæ recipitur, significantur in recto ambae partes, vnio verò in obliquo. Sed dices: Hæc est vera, *natura humana discursiua*, & non est verum, *materia discursiua*; ergo nomine *natura* non significatur in recto *materia*. Respondeo, eam propositionem in rigore esse falsam, per figuram tamen accipi ibi totum pro parte, id est, naturam totam pro animà quæ propriè discursit. Hinc autem non inferitur, verè nomine *natura* non significari in recto etiam materiam primam: neque enim benè dicitur, *natura humana est materia sub animà rationali*, aut è contrario, *est anima rationalis in materià*; benè autem dicitur, *natura humana est materia*, & *anima cum vnione inter se*, vbi vtraque pars in recto, vnio verò dicitur in obliquo.

His videtur exactè tota doctrina de recto & obliquo, & de mutua prædicatione in genere, explicata. Nam, quæ sit prædictio formalis, quæ materialis, dicitur alibi: pro quo etiam hanc doctrinam oportet benè percipere, ex eà enim cetera faciliè intelligentur.

DISPUTATIO SECVNDA.

De Oratione & Propositione.

PRIMA elementa, quibus conflatur oratio seu propositio, sunt Termini, non tamen soli; requirunt enim Verba quibus coniungantur. Hi termini ferè semper sunt Nomina: ideo, ut facilius quæ de Oratione & Propositione dicendi sumus, percipiantur, nonnulla de Nomine & Verbo præmittimus.

SECTIO I.

De Nomine, Verbo, & Oratione.

NOMEN definitur ab Aristotele, *vox significatiua ad placitum sine tempore*, cuius nulla pars separata significat, finita & recta. Per rò vox excluduntur à ratione Nominis termini mentales, & scripti, qui non sunt voces: per *significatiua ad placitum* excluduntur voces non-significatiuæ, ut *blatri*, item voces naturaliter significantes, ut gemitus animalis, qui significat naturaliter dolorem. *Sine tempore*; id est Nomen, non significat actionem aliquam exerceri in tempore, quo differt à Verbo. Cuius nulla pars per se significat, id est, non componitur ex partibus actu significantibus finita, ut excludantur termini infiniti, ut *non homo*, *non leo*. *Recta*, ut excludantur casus obliqui à ratione Nominis: videtur enim Ari-

stoteles censere, solum Nominatiuum esse Nomen.

Contra hanc definitionem, & omnes eius particulas acriter inuehitur nonnullis hic, tum quia plura Nomina constant partibus significantibus actu, ut *proconsul*, *respublica*; tum quia termini infiniti, & casus obliqui sunt propriè Nomina, quod & ego ostendam Disputat. xiii. Logices num. 43. Quare ipse definit ex Antonio Nebrissensi Nomina *esse voces declinatas per casus*. Quòd si illi obiciat, aliqua esse Nomina indeclinabilia, ut *cacoëthes*; Responderet, Nomina hæc habere omnes integros casus, et si desinentes eodem modo, sicut *gelu* & *veru* sunt Nomina declinabilia, etiam in singulari, licet non habeant differentes terminationes: & apud Hispanos Nomina in singulari habent omnes casus limiles, & similes etiam in plurali, nec tamen ideo sunt indeclinabilia. Idem dicit de *cacoëthes*, & similibus.

Hæc definitio non patitur difficultates quas Aristotelica; nisi tamen aliqua illi addantur, videtur sustineri non posse. Dicit enim quis, ex eà sequi, *blatri* & alios terminos non-significatiuos, imò & omnes voces, etiam Verba, esse Nomina, quod falsum est. Patet sequela: quia *blatri*, verbi gratià, est vox declinata per casus, ergo & Nomen. Patet antecedens; & in primis *blatri* esse vocem, non dubium; deinde declinatam per casus,